

MY SME HISTÓRIA

OD BUDÍKA PO ZÁCHOD
ÚŽASNÁ HISTÓRIA VECÍ,
KTORÉ POUŽÍVAŠ KAŽDÝ DEŇ

GREG JENNER

Albatros

ILUSTRÁCIE JENNY TAYLOROVÁ

My sme história

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.albatrosmedia.sk

Greg Jenner

My sme história – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS **MEDIA**

MY SME HISTÓRIA

OD **BUDÍKA** PO **ZÁCHOD**
ÚŽASNÁ HISTÓRIA VECÍ,
KTORÉ POUŽÍVAŠ KAŽDÝ DEŇ

GREG JENNER

ILUSTROVALA **JENNY TAYLOROVÁ**

ÚVOD

Ahoj! Ako sa máš? Dúfam, že parádne. Ďakujem, že si vzal/-a do rúk túto knižku. Tipujem, že ťa zaujala vtipná predná obálka, ktorú nakreslila moja úžasná ilustrátorka Jenny, no teraz skúmaš, či sú slová vnútri čistá nuda, však? Múdro, chválím tvoj podozrievavý inštinkt. Určite nakukni dovnútra a rozhodni sa, či sa ti páči obsah. Ja tu zatiaľ na teba počkám...

DUM DI DUM...

Ó, už si späť? A knižka ťa neunudila na smrť? Pecka! Nuž, dovoľ mi poriadne sa predstaviť.

Ahoj, volám sa Greg a som historik. Znamená to, že skúmam minulosť a snažím sa ju predostrieť ostatným ľuďom extra pútavo. Robím to tak, že píšem knihy, nahrávam podcasty, pomáhám pri tvorbe filmov a videohier a pracujem na zábavných veciach (napríklad na programe *Horrible histories* pre CBBC). Mnohí moji kolegovia historici sú fakt hlavičky a tiež seriózni, ale ja veľmi rád robím zo seba aj šaša. Popravde, nemôžem si pomôcť, som dosť bláznivý chlapík – som presvedčený, že smiech je super spôsob, ako sa všeličo naučiť. Vďaka tomu som sa už v mladosti zamiloval do histórie.

Na rozdiel od väčšiny historikov sa nezameriavam len na jednu časť histórie. Neskúmam len Rimanov alebo Vikingov, alebo Aztékov... Nie, mám rád všetko, celý svet, od doby kamennej až po našu modernú dobu mobilov. A veľmi, naozaj brutálne ma fascinujú každodenné veci: záchody, jedlo, spodná bielizeň a podobne.

História je, samozrejme, plná skvelých príbehov o kráľoch a kráľovných ovešaných šperkami, megalávných historických celebritách, fascinujúcich vynálezcoch, dôležitých mysliteľoch, bla bla bla... a áno, určite je super-duper zábavné vypočuť si ich. Ale mňa zaujíma, ako vyzeral bežný život ľudí, ako si ty a ja. Čo by bolo iné, keby sme sa narodili dávno-pradávno v inej časti sveta?

V tejto knihe chcem dosiahnuť dve veci:

- 1) Chcem ťa trochu rozosmiať (akceptujem aj prskanie, cvrlikanie, chichotanie, rehotanie, húkanie, trúbenie a smiech).
- 2) Chcem ťa previesť твоjím bežným dňom a ukázať, že všetky každodenné nudné somarinky majú v skutočnosti úžasnú históriu, ktorá siaha stovky, ba dokonca tisíce rokov dozadu. Začneme budíkom, ktorý ťa ráno vytiahne z postele, prejdeme k umývaniu a obliekaniu, cestovaniu do školy, školským pomôckam, vymoženostiam v domácnosti, jedlám a nápojom, ktoré do seba hodíš, k domácim miláčikom, s ktorými sa hráš, zábavným aktivitám a skončíme späť v tvojej peknej, útulnej posteli.

Možno sa cítiš ako moderný človek, ale každý deň robíš to isté, čo naši pradávni predkovia. Máš šťastie, že nosíš vzdušnejšie topánky a pripájaš sa na lepšie wifi. Ale aj ty si kus histórie. Vydajme sa na cestu, čo znamená: treskni po vypínači na svojom hlučnom budíku...

BUDÍK

Budíček! Vstávaj, inak prídeš neskoro do školy. Ale ako vieš, kedy máš vstať? Možno si ako ja: chrápajúci spachtoš, ktorého každé ráno niekto musí vytiahnuť z jeho príjemnej teplej periny. Pravdepodobne používaš šikovný vynález, ktorý ťa vytrhne zo sna – budík. Elektronické budíky sú poháňané maličkými kremennými kryštálmi, ktoré vibrujú ohromných 32 768-krát za sekundu! Táto technológia bola prvýkrát použitá v zariadeniach, ktoré si si mohol kúpiť v sedemdesiatych rokoch 20. storočia, takže budíky určite nie sú veľmi staré, však? Nuž, priprav sa na poriadne prekvapko!

PLATÓNOVE VODNÉ HODINY

Jeden z prvých budíkov siaha až neuveriteľných 2 400 rokov dozadu a vraj ho vyrobil grécky filozof Platón. Viedol známu školu v Aténach, ale jeho študenti boli presne ako ja – spachtoši. A tak bradatý mysliteľ zostrojil systém budenia založený na vodných hodinách (v gréčtine sa nazývali *klepsydra*). Tieto pomôcky boli už za Platónovho života staré tisíc rokov a merali čas tak, že voda z jednej nádrže pretekala do druhej.

Ako teda Platónove hodiny fungovali? Bohužiaľ, netušíme. Platón nám zanechal mnoho svojich veľkých myšlienok o politike a o tom, ako byť dobrým človekom, ale návod na svoje hodiny nie. Možno vytlačali vzduch z potrubia a pískali ako parný vlak. A možno vypúšťali mosadzné guľôčky, ktoré hlučne narážali na kov, ako keď mi z kuchynskej skrinky s rachotom spadnú všetky hrnce a odrazia sa mi od hlavy. Ktovie...

Tak či onak, vodné hodiny sú šikovné v tom, že ich nastaviš, keď do nich prileješ viac/menej vody alebo zväčšíš/zmenšíš otvory v džbánoch, aby voda prúdila rýchlejšie/pomalšie. Ktovie, či Platónove hodiny ponúkali aj možnosť šľofíka, aby si človek mohol schrupnúť. Dúfam, že áno.

OVONIAVANIE ČASU

Nie všetky hodiny ukazujú čas. Pred tisíc rokmi v stredovekej Číne ti *ohnivé hodiny* umožnili čas ovoňať. Išlo o kadidelnicu naplnenú presne nameraným množstvom kadidla, ktoré hodinu horelo. Keď hodina uplynula, kovová guľa spadla a hlasne odbila čas. Najlepšie na tom bolo, že ktokoľvek smel vojsť do miestnosti a ovoňať vzduch. Samozrejme, fungovalo to len vtedy, ak to tam celé nezasmradil tvoj zapáchajúci pubertálny brat.

KLOPKÁČI

Môj najobľúbenejší budík z minulosti mal krásny názov *klopkáč*. A dokonca to ani nebolo zariadenie. Veru nie, bol to človek.

Počas obdobia kráľovnej Viktórie (vládla v rokoch 1837 – 1901) bol klopkáč človek, ktorý chodil po uliciach britských miest s dlhou palicou. Asi vyzerali ako skokani o žrdi, ktorí trénujú na olympijské hry, ale v skutočnosti bolo ich úlohou zobudiť všetkých továrenských robotníkov tým, že klopali palicou do okien. Vtipné je, že niekedy sa musel zobudiť aj klopkáč, aby nemeškal do práce. A kto budil klopkáča? No predsa klopkáčov klopkáč! Ale zaujímalo by ma, kto budil klopkáčovho klopkáča... Hm?

ZÁCHOD

Nechcem byť príliš osobný – veď sme sa len pred chvíľou zoznámili. Ale, stáva sa to len mne alebo aj ty sa ráno zobudíš a pomyslíš si: „Och, musím utekať na záchod!“
V mojej krajine (v Spojenom kráľovstve) sú záchody zvyčajne vnútri, v miestnosti s umývadlom na umytie rúk. Možno si myslíš, že tento moderný luxus si užíva takmer každý, ale, bohužiaľ, na svete sú štyri miliardy ľudí, ktorí nemajú bezpečný prístup k sociálnym zariadeniam. Máme šťastie, že môžeme cikať v pokoji a bezpečí. Kedysi naše záchody také neboli.

POSAĎTE SA

Keď si sadneš na záchodovú misu, robíš niečo skutočne staroveké. Áno, prekvapivo naša záchodová misa siaha až do doby bronzovej pred viac ako štyritisíc rokmi. Používala sa v starovekom Egypte a v starovekej induskej civilizácii (ktorá sa nachádzala na území dnešného Pakistanu a Indie). Misy mohli byť vytesané z kameňa, postavené z tehál alebo vyrobené z jednoduchých drevených dosiek. Ľudia vykonávali svoje potreby do nádoby pod misou alebo do otvoru v žumpe. Induská kultúra bola v hygienickom inžinierstve obzvlášť pokroková: niektoré domy boli napojené na odvodňovacie kanály, ktoré odvádzali splašky, takže osoba, ktorá kakala, mohla spláchnuť smradľavé hovienka vedrom vody. Veľmi pôsobivé!

Čauko,
hovienko!

KEĎ SI V RÍME

Väčšina starovekých Rimanov nemala doma luxusné toalety, iba nočníky, ktoré vyprázdňovali vonku. No keď vybudovali mohutné kanalizačné systémy, posunuli záchodovú technológiu do nových výšin (alebo skôr nížin...?). Kanalizácia pod Rímom sa volala *Cloaca Maxima* a potrubia boli také široké, že ľudia cez ne mohli veslovať na člne (aby ich vyčistili, neslúžili na luxusnú plavbu). Všetok odpad z verejných záchodov stekal do nich. Rím sa pýšil 144 verejnými záchodmi, ktoré sa nazývali *foricae*. Niektoré z nich boli obrovské. Na záchodoch sedelo naraz tridsať ľudí, ale na niektorých miestach ich bolo až osemdesiat! Normálka.

Na *foricae* je zarážajúce, že nemali kabínky. Boli to len dlhé lavice s vyrezanými otvormi v hornej časti, čo znamená, že ľudia nemali žiadne súkromie od svojich spolusediacich. Tieto toalety boli aj dosť nebezpečné. Ľudí hrýzli pri vykonávaní potreby do zadku potkany. A to nebolo všetko, nahromadený plyn v kanalizácii sa niekedy vznietil a z otvorov vystrelili ohnivé gule. Poriadne výbušná hnačka!

OBSADENÉ

KRÁĽOVSKÉ SPLÁCHNUTIE

Prečo tvoj záchod nesmrdí? Nuž preto, lebo v potrubí je záhyb, ktorý bráni zapáchajúcemu plynu, aby ti zavanul až do nosa. Muž, ktorý vynašiel túto „pascu na zápach“, bol škótsky hodinár Alexander Cumming v roku 1775, ale nie je pôvodným vynálezcom splachovacieho záchoda, ako ho poznáme dnes. Nie, týmto nóbl priekopníkom v oblasti kakania bol sir John Harington. Bol to elegantný anglický dvoran a krstný syn kráľovnej Alžbety I. V deväťdesiatych rokoch 16. storočia nainštaloval v jej Richmondskom paláci svoj novodobý splachovací záchod a kráľovná Liz bola ohromená, lenže skôr ako mohol svoj vynález predviesť ďalším ľuďom, vykázala ho zo svojho dvora za to, že napísal nemravnú poéziu kritizujúcu jej vládu. Čerešničkou na torte je, že chcel, aby výtlačok jeho knihy visel na záchodovej reťazi a ľudia si ho mohli prečítať počas vykonávania potreby.

NESTREP SA DNU!

Pred šesťsto rokmi v stredovekom Anglicku sa osoba, ktorá vyprázdňovala záchodovú žumpu, nazývala *gongfermor* a zápach z týchto jám smrdel tak odporne, že *gongfermor* niekedy omdlel a utopil sa vo výkaloch. Jedným z obzvlášť nešťastných *gongfermorov* bol Richard the Raker. V 14. storočí čistil ľuďom záchody, až si jedného dňa sadol na svoj vlastný záchod, a ten sa pod jeho váhou zrútil. Strepal sa do svojich výkalov a zomrel. Ach, chudáčisko!

Táto práca
smrdí!

NEZASEKNI SA!

Ľšlo o najhoršiu možnú nehodu na záchode. Zvyčajne človek padol zadkom do diery a nastala trápna situácia – uviazol. Pomerne často sa to dialo v krčme Williama Michieho vo Virgínii v USA v osemdesiatych rokoch 18. storočia.

Ľudia navštevovali krčmu pred tým, ako sa vybrali obzrieť si neďaleký dom prezidenta Thomasa Jeffersona, ale diery v záchodovej mise boli priveľké, takže ľudia do nich neustále padali. Michieho poriadne rozčuľovalo, že ich musí zachraňovať, a preto zavesil zo stropu lano, aby sa ľudia mohli vytiahnuť.

Máš sedieť
NA záchode,
nie V záchode!

TOALETNÝ PAPIER

Po vykonaní potreby sa musíš utrieť a v dnešnej dobe zvyčajne nájdeš vedľa záchoda dierkovanú toaletnú rolku, pravdepodobne vyrobenú z recyklovaného papiera. Slúži aj ako vtipné a exkluzívne oblečenie (môžeš sa zabaliť ako staroveká egyptská múmia). Toaletný papier je veľmi starý a zároveň nie je, závisí to od toho, do akého kúta sveta nahliadneš.

NA ROLKE

Starovekí Číňania pred takmer dvetisícdvesto rokmi vyrobili papier ako prví a už pred tisícpäťsto rokmi ho používali na utieranie zadku. Bol však dosť drahý a mohli si ho dovoliť len boháči. Nevyzeral ako náš moderný toaletný papier. Počas 14. storočia bol cisárov toaletný papier malý ako ten dnešný, ale jeho dvorania museli používať útržky vo veľkosti uteráka na ruky. Pravdepodobne mali normálne veľké zadky a možno si len odtrhávali pásiky, no nepoužili ich celé...

Moderný toaletný papier sa v Amerike objavil až v päťdesiatych rokoch 19. storočia, vynašiel ho istý

Joseph Gayetty. Odtrhávacie dierky

medzi jednotlivými kusmi sa objavili v deväťdesiatych rokoch 19. storočia.

Navyše, až do roku 1935 sa v toaletnom papieri niekedy našli triesky. Au! Myslím si, že toaletný papier bez triesok nie je zhola nič pre môj holý zadok.

SPOLOČNÉ ŠPONGIE

Na utieranie zadkov sa okrem papiera používalo mnoho iných vecí. V starovekom Ríme sa na verejných toaletách (*foricae*) používali špongie nastoknuté na palici, ktoré si ľudia namáčali do slanej vody alebo octu a potom sa nimi utierali. No mne sa obracia žalúdok. Túto špinavú špongiu na paličke (nazývanú *xylospongium*) potom totiž podali chlapíkovi vedľa seba! Vieš si predstaviť, že by si sa delil o cudziu použitú toaletnú rolku? Fuj, nie, ďakujem.

PREČÍTAŤ A UTRIEŤ SA

V USA je kukurica najrozšírenejšou plodinou, ktorej pestovanie má bohatú niekoľko tisícročnú históriu. Neslúžila len na potešenie žalúdka, ale aj jeho vyprázdenie. Áno, už v prvých koloniálnych časoch Ameriky pred štyristo rokmi farmári očistili chutnú kukuricu a zostal im dlhý, mäkký klas, ktorý bol ideálny na utieranie zadku.

Lenže keď sa v Európe a Severnej Amerike v 18. storočí začali vo veľkom tlačiť noviny, veľa ľudí radšej používalo vytrhnuté stránky novín a časopisov. Pravdepodobne sa na nich niekedy odtlačil atrament a mohol si si prečítať články z ich zadku. Alebo by sme to mali nazvať čítanie od A až po Zadok?

V skutočnosti bol v 19. storočí jeden z najznámejších amerických časopisov *Farmer's Almanac* dokonca vytlačený so špeciálnym otvorom na stranách, aby ho ľudia mohli zavesiť vedľa toalety a kedykoľvek odtrhnúť stranu. Keď v tridsiatych rokoch 20. storočia prešlo veľa časopisov na tlač na lesklom papieri, ľudia sa sťažovali, že nie je príjemný na ich zadočky.

PALICE A KAMENE

Materiály na utieranie neboli v minulosti iba mäkké. Pôvodní Američania (ktorí tu žili tisícky rokov, ale európski osadníci ich vytlačili z ich zeme) používali na zoškrabanie špiny otvorené mušle. Ľudia na Havaji a v Karibiku niekedy uprednostňovali utieranie chlpatými šupkami kokosových orechov. V Japonsku boli niekoľko storočí veľmi rozšírené malé drevené paličky na škrabanie nazývané *chūgi* – podobali sa na paličky, ktoré dostaneš k ľadovej drti. A keď starovekí Gréci pred dvetisícpäťsto rokmi chodili na nočník, používali vyhladené kúsky rozbitej keramiky nazývané *pepsi*.

Približne posledných tisícštyristo rokov sa mnohí moslimovia riadia pokynmi z posvätných hadísov (písomné výroky Proroka), kde sa píše o utieraní nepárnym počtom hladkých kamienkov, ak nie je nablízku voda. V súčasnosti sa mnohí radšej umývajú vodou, ktorú si lejú z nádoby podobnej malej kanvičke (často sa nazýva *aftabeh*, *lota* alebo *bodna*). Umývajú sa ľavou rukou, pretože pravá je určená na jedenie jedla. V skutočnosti si mnohí ľudia na celom svete myslia, že je dosť nechutné, keď ľudia ako ja používajú toaletný papier, a neumyjú si zadok ihneď. Ja sa aspoň o svoj použitý toaletný papier nedelím s cudzími ľuďmi ako Rimania!

GREGOVE GENIÁLNE INFOŠKY

VTIP O TOALETNOM PAPIERI

Ďalšími bežnými materiálmi na utieranie v minulosti boli mach, listy, seno, slama a iné rastliny. Sú voľne dostupné, takže chápeš, prečo sa používali až do doby kamennej. Pobavím ťa originálnym vtipom spred päťsto rokov: „Aké je najčistejšie lístie v lese? Posvätná cezmina, pretože si ňou nikto neodváži utrieť zadok.“

Ó, vezmem si
chlpaté šupky.

Au!

4 SPRCHA

Ak si ako ja, rád začneš deň príjemnou sprchou – tečúca voda naštartuje môj pomalý ranný mozog a ľudia, s ktorými sa stretnem, neumrú od zápachu. Sprchy sú hygienické, pohodlné a sú skvelým miestom na karaoke, ak si rád nahlas zanôtiš (ospravedlňujem sa svojim susedom). Nemožno ju nemilovať.

PRVÁ SPRCHA

Prvú modernú sprchu vynášiel Brit William Feetham v roku 1767. Zostrojil vysokú, tenkú kabínku s vaňou v spodnej časti a s vedrom v hornej časti, ktoré sa prevrátilo po zatiahnutí za reťaz. Dômyselne vymyslel, že vedro sa automaticky naplňalo vďaka hydraulickému čerpadlu, ktoré odčerpávalo vodu z vane, a preto sluha nemusel neustále vláčiť vedrá s vodou.

Mala však aj nevýhody. Voda bola studená. A navyše rýchlo špinavá. Človek sa nakoniec len špliechal vo vlastnej špinavej, spotenej šťave, ktorú čerpadlo neustále recyklovalo a špliechalo do tváre. Hnus! Niekedy bola kabínka namontovaná na malých kolieskach, takže sa dala presúvať po dome. Veľmi rozumné... Až kým niekto nezabudol zabrzdiť kolieska na mieste. V takom prípade sa človek rútil nahý po chodbe.

